

*Številko posvečamo
akademiku dr. Francetu Bezljaju,
slovenskemu jezikoslovcu
in nekdanjemu uredniku naše revije*

OB SEDEMDESETLETNICI PROFESORJA FRANCETA BEZLAJA

Prvo knjigo svojega Etimološkega slovarja slovenskega jezika (A–J, Ljubljana 1976) je France Bezljaj posvetil spomину Frana Miklošiča in Frana Ramovša; čeprav ne bi mogli reči, da je Bezljajeva jezikoslovna osebnost zrastle neposredno iz izročila teh dveh slavističnih učenjakov, vendar lahko domnevamo, da je pri prvem občudoval silovitost in velikansko količino obdelanega slovenskega (in neslovenskega) besednega gradiva, njegove pionirske posege v slovanski onomastiki in etimologiji, drugi pa je mladega Bezlaja vpeljal v svet slovenskega besedja in mu s tenkočutnim jezikoslovnim posluhom prebudil znanstveno strast za raziskovanje slovenske leksike in mu s svojo osebnostjo omogočil, da se je v težkih okoliščinah prebil do samostojnega raziskovalca in jezikoslovnega misleca.

France Bezljaj se je rodil 19. septembra 1910 v Litiji. Gimnazijo je obiskoval v Kranju in v Ljubljani, kjer se je leta 1931 vpisal na slavistični študij; kmalu je odšel v Prago, kjer je na Karlovi univerzi več let poslušal predavanja znanih čeških jezikoslovcev in se je še posebej ukvarjal z eksperimentalno fonetiko v laboratoriju profesorja Chlumskega; zaključne izpite je opravil v Ljubljani, kjer je leta 1939 tudi doktoriral na osnovi disertacije *Oris slovenskega knjižnega izgovora*. Tega znanstvenega prvenca mu je Ramovš objavil kot 17. knjigo razprav Znanstvenega društva za humanistične vede. Deset let je France Bezljaj delal kot profesor na gimnaziji, vendar je večino svojega časa že takrat uporabil za izpisovanje gradiva za etimološki slovar, katerega zamisel in vzorec je objavil Ramovš v Letopisu Akademije znanosti in umetnosti. Leta 1950 je bil imenovan za lektorja češkega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani, sredi petdesetih let pa za znanstvenega sodelavca (in kmalu nato za svetnika) SAZU. Na fakulteto se je vrnil leta 1958 kot izredni

profesor za primerjalno slovansko jezikoslovje; čez pet let je bil izvoljen za rednega profesorja in naslednje leto za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Tu vodi etimološko-onomastično sekcijo inštituta za slovenski jezik. Nekaj let je bil jezikoslovni urednik Slavistične revije, sredi šestdesetih let pa tudi glavni in odgovorni urednik Jezika in slovnstva, kjer je takrat in v zadnjem desetletju objavil večino svojih »drobnih« etimoloških prispevkov. Kot najbolj izkušeni jugoslovanski imenoslovec je dal pobudo za ustanovitev medakademijske periodične publikacije *Onomastica Jugoslavica*, ki izhaja v letnih zbornikih od leta 1969; France Bezlaj je ves čas njen glavni in odgovorni urednik.

Če odštejemo Bezlajevo razpravo v prvem letniku Slavistične revije (Doneski k poznavanju slovenskega glagolskega aspekta), 1948, je do leta 1954 objavljala v SR večinoma drobna poročila in ocene, ki pa že nakazujejo jezikoslovna območja, kjer se najraje giblje (prim. Johannes Hubschmid, *Vorindogermanische und jüngere Wortschichten in den Romanischen Mundarten der Ostalpen mit Berücksichtigung der ladinisch-bayrisch-slowenischen Beziehungen*; Václav Machek, *Quelques noms slaves de plantes*; W. Havers, *Neuere Literatur zum Sprachtabu* (SE III-IV, 1951)). Z ocenami je nadaljeval tudi pozneje, vendar se je omejil na dela, ki so posegala v leksikološko problematiko slovenskega in drugih slovanskih jezikov. Nekatere Bezlajeve ocene so prave polemične razprave, v katerih zastavlja tudi metodološka vprašanja (prim. posebej oceno Eberharda Kranzmayerja, *Ortsnamenbuch von Kärnten. Siedlungsgeschichte Kärntens von der Urzeit bis zur Gegenwart im Spiegel der Namen*, SR XII, 1959).

Z razpravo *Sinonima za pojem »locus fluminis profundior«* (SR V-VII, 1954) se začenja dolga vrsta primerjalno-zgodovinskih in etimoloških razprav, ki obravnavajo cela polja in družine slovenskega besedja (seveda v povezavi z drugimi slovanskimi in njim sosednjimi jeziki). Z načelnimi vidiki slovanskega imenoslovja in etimologije se ukvarja France Bezlaj zlasti v svojih objavah v reviji *Linguistica* (Ljubljana) in v tujih jezikoslovnih časopisih in zbornikih; tako je v *Južnoslovanskem filologu* (XXIII, 1958) obravnaval vprašanje stratigrafije Slovanov v luči onomastike; v praški *Slaviji* je istega leta objavil prispevek *Význam onomastiky pro studium praslovanského slovníku*; v osrednjem rusko-sovjetskem jezikoslovnem dvomesečniku *Voprosy jazykoznanija* je leta 1967 razpravljala o izkušnjah pri delu za slovenski etimološki slovar; etimološke dodatke Skokovemu hrvatskemu in srbskemu etimološkemu slovarju je prispeval v dveh ruskih zbornikih *Étimologija*, ki jih ureja znani pisec slovanskega etimološkega slovarja O. N. Trubačev (1973, 1975); posebej je treba omeniti Bezlajevo prispevka v litavski reviji *Baltistica* (X/1, 1974 in 1977) *Spuren der Baltoslavischen in Slovensko-baltische leksikonsche paralleli*, ki implicirajo vsaj delno baltško udeležbo v besedju nekaterih slovanskih plemen, ki so se selila na jugozahod. Slovenščino v okviru drugih slovanskih jezikov je Bezlaj obravnaval v več smereh v objavljenih predavanjih na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture (od 1965 dalje).

Znanstvena teža Bezlajevih jezikoslovnih prispevkov v periodiki in zbornikih pa nam seveda ne sme zasenčiti vrednosti njegovih monografskih del o slovenskih vodnih imenih. S prvo in drugo knjigo (1965, 1961) se je trajno zapisal v slovansko imenoslovje; z obširno zgodovinsko dokumentacijo je predstavil domala vsa rečna in potoška imena na slovenskem narodnostnem ozemlju; ob njih so prišla v obravnavo tudi številna krajevna in osebna imena, ki jih Bezlaj ne zapostavlja, tudi v svojih krajših študijah ne. Za Bezlaja je vsako ime, ki ga je jezikovno oblikovalo in preoblikovalo slovensko ljudstvo, dragocena informacija, pa naj gre za slovansko ali predslovansko plast ali celo za mlajši tuji adstrat. Obravnava imen v teh dveh obsežnih knjigah pomeni tudi že »etimološki poligon« za nastajajoči etimološki slovar.

Izhajanje slovanskih etimoloških slovarjev v petdesetih letih in pozneje (*Vasmerjev* ruski v treh knjigah je bil končan leta 1958, *Stawskega* poljski je začel izhajati leta 1952 in je

do danes prišel približno do polovice, *Machkov* češki in slovaški etimološki slovar je izšel (prvič) leta 1957, *Skokov* hrvatski in srbski je izšel posmrtno v letih 1971–1974) je na eni strani zasipalo Bezlaja z novimi podatki, ki jih je moral ob slovenščini kritično prevrednotiti, na drugi strani pa so ga opozorili tudi na čeri, ki se jim bo moral izogniti. Leta 1963 je bil z obdelavo začetnih gesel že tako daleč, da je izdal poskusni snopič slovenskega etimološkega slovarja; v njem je predstavil svojo zamisel slovarja – gesla je izbral tako, da so zastopane vse besedne vrste z vsemi težjimi izpeljavami, ki naj bi izzvale kritični odziv domačih in tujih strokovnjakov. Sprva je kazalo, da bo začel slovar izhajati v snopičih, vendar se je avtor odločil, da ga bo izdal v štirih knjigah; tri naj bi zajele etimološko obnavo gesel, četrta pa bo povzela v obliki indeksa vse leksikalno gradivo, tako da bo v slovarju mogoče najti tudi tiste besede, ki ne nastopajo kot samostojna gesla (podobno ureditev ima tudi *Skokov* slovar). Prva knjiga z naslovom *Etimološki slovar slovenskega jezika* (A–J) je izšla leta 1976 (bila je seveda deležna velikega odziva), druga naj bi ji kmalu sledila; pri izbiri gesel se je Bezljaj odločil samo za tiste besede, ki jih je jezik v svoji zgodovini predelal, zato v njem ne najdemo novih knjižnih besed in izposojenk, za katere bi marsikdo želel pojasnil, vendar za etimologa niso zanimive.

V več spisih se France Bezljaj loteva tudi živih vprašanj slovenskega knjižnega jezika in njegove kulture (prim. *Eseji o slovenskem jeziku*, 1967). Kot izrazit nasprotnik purizma je opozoril na dejstvo, da bi s pregonom vseh kalkov (na srečo vseh še nismo odkrili) in že asimilirane tuje jezikovne substance slovenščino »omrtvičili« namesto da bi ji pomagali živeti.

V Bezlajevem delu ne moremo mimo mojstrsko izdelanih portretov nekaterih pomembnih domačih in tujih slavistov in etimologov, med njimi zlasti izstopajo spisi o Miklošiču, Ramovšu, Kelemini, Skoku, Vasmerju in Machku. Tudi v Bezlajevih prispevkih o nalogah slovenskega jezikoslovja in imenoslovja še posebej srečamo vrsto pobud in zamisli, s katerimi se bo morala slavistična veda v prihodnje ukvarjati.

Franc Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani